

OLDTID OG MIDDELALDER

Lotte Hedeager: *Skygger af en anden virkelighed. Oldnordiske myter.* (Samlerens Universitet, 1997). 138 s., 188 kr.

Denne bog af Lotte Hedeager fra Samlerens Universitet tilhører snarere Folkeuniversitetet, idet den fremlægger resultaterne af igangværende forskning uden at vise »vejen, ad hvilken« de er blevet fremdraget. Her henvises læseren til foreliggende og kommende værker fra forfatterens hånd, og det ville være ubilligt af anmelderen at forlange et værk af en anden genre.

Lotte Hedeagers emne er folkevandringstidens centrale myter, de myter, der bandt store hære sammen gennem fiktionen om folkets fælles historie siden afrejsen fra den mytiske ø, Scandza, under ledelse af en fyrsteslægt, der stammede ned fra Gaut/Woden/Odin. Forfatteren ser ikke noget usandsynligt i, at én og anden gruppe kunne stamme fra det nuværende Skandinavien, men korrektheden i denne påstand er ikke væsentlig for hende. Det væsentlige er, at forestillingen om det fælles nordlige urhjem og den fælles kongeslægts guddommelige oprindelse har haft legitimerende kraft for, hvad der i vore øjne synes at have været kortlivede militærpolitiske koalitioner. Forestillinger om ramhedenskælde har skullet legitimere kristne kongedømmer. Som goterskribenten Cassiodor skriver om sig selv: »Af gotisk oprindelse skabte han romersk historie«.

For Lotte Hedeager ligger det i mytternes natur, at de hævder folkets permanens fra urtiden, samtidig med, at de kontinuert er under nødvendig tilpasning til skiftende forhold, uden at det står i den enkelte forfatters magt at ændre dem vilkårligt. Det bedste eksempel

herpå er ikke de tidlige folkevandringsskribenters urmyter (hvis forhistorie vi ikke kan følge), men overleveringerne om germanerfolkenes traumatiske sammenstød med hunnerne: Under hunnerens første angreb i 375 døde goterkongen Ermanarik ved Sortehavet; i et slag i 437 dræbte hunnerne burgunderkongen Gundicar; endelig døde hunnerkongen Attila i 453 under brudenatten med den germanske prinsesse Hildico. Dette er den historiske kerne i de mytekredse, som overlevede til nedskrift i det 13. århundrede: i den middelhøjtske *Nibelungenlied* og i de islandske Eddakvad i *Codex Regius* (med urette tillagt Sæmund Frode o. 1100). Her er Hildico blevet til Krimhild/Gudrun, der som søster til Günther/Gunnar dræber sin ægtemand, hunnerkongen Etzel/Atle, for at hævne sin slægt. Siden bliver Gudruns datter Svanhild gift med goterkongen Jormunrek og dør en tragisk død. Dette demonstrerer mytens karakter af konstans gennem stadige forandringer.

Lotte Hedeager vier dyrkelsen af den gådefulde skikkelse Ygg/Gaut/Odin særlig opmærksomhed. I forlængelse af religionshistorisk forskning og under indflydelse af moderne etnografiske teorier ser hun Odin som en shamanistisk gud, en gud, der er forbillede for og bliver dyrket af shamaner, som de kendes fra de »cirkumpolare« jægerkulturer. Hun mener, at folkevandringstidens krigerforbund i dyrkelsen af Odin har haft en specifik praksis, der ikke må forveksles med landbrugs-shamanisme (som også findes), men kun kan udledes og forklares ud fra jægerkulturer. Karakteristisk for nyere tids jægerkulturers shamanisme er, at den ekstatiske-bevidstløse shaman under sin trances ændrejse bistås af hjælpeånder i dyreskikkelse, både fugle (som de særligt åndelige væsener),

men også (ren)hingste, slanger og fisk. Derfor ser hun den germanske jernalders udsmykning af prestigeobjekter med de karakteristiske sammenflettede dyreskikkelser som symbolske afbildninger af Odinkultens shamanistiske hjælpeånder. De fyrstelige gaver er religiøse tegn, der skaber religiøst funderede bånd i samfundet.

Lotte Hedeagers tese om dyrestilen som afledt af Odinkulten gaber over to store svælg. Det ene svælg er tiden: Mens der i 13. århundrede foreligger en enkelt Edda-strofe, der beskriver Ygg/Odin som ophængt på »rædsels-hesten« Ygg-drasil, ofret til sig selv, har vi ingen vidnesbyrd om hjælpeånder i dyreskikkelse før det 18. århundredes beskrivelse af samernes shamanisme, næsten halvandet årtusinde efter den germanske dyrestil. Det andet svælg er kulturelt og i religions-sociologien langt større: Hvorledes skal et krigeraristokrati, der anfører agerbrugere og kvægavlere, kunne indoptage et specifikt jæggerritual og give det samfundsfunderende mening?

I de ældste norrøne kilder, skjaldekvadene, optræder Odins dyr: ravne, ørne, ulve og (i søslag) måger, fornemmelig som ådselsædere. I den veldaterede skjaldestrofe, Vellekla v. 30 (senest 986), har vi den eneste bevarede beskrivelse af en hersker som udøver af religiøs kult: Håkon Jarl kaster lod med pinde og ser »varselsstærke ravne«: Han tager auspicer. Fugle kan altså være varselsdyr. Og Odin selv, ja han har et ofte omtalt elskovsforhold til jættekvinden eller asynjen *Jord*. – Hvorfor udelukke Odin fra landbrugs-shamanismen? Hvorfor bruge helt specifikke jæger-shamanistiske træk til at forklare dyrestilen og til at begrunde, hvad der hellere må forblive uforklaret end slet forklaret?

I et tværfagligt, syntesebåret værk bør læseren indstille sig på, at små de-

taljer i udenværkerne ikke vederfares fuld retfærdighed. Men i Lotte Hedeagers bog står den centrale tese ubevist.

Rikke Malmros

Bjarne Lønborg: *Vikingetidens metalbearbejdning*. Fynske Studier 17. (Odense Bys Museer og Odense Universitetsforlag, 1998). 148 s., 150 kr.

Vikingetidens metalhåndværkere var i besiddelse af en omfattende viden og teknisk dygtighed, og mange af deres produkter overrasker den dag i dag ved deres kvalitet. Konservator Bjarne Lønborg henvender sig med denne bog til alle, der måtte interessere sig for vikingetidens metalhåndværk – og ikke blot de færdige resultater, men selve arbejdsprocessen bag dem. Hensigten med bogen er at rette opmærksomheden mod tidens tekniske metoder og formidle en dybere forståelse for håndværkernes forudsætninger. Samtidig sættes fokus på en primærkilde fra første halvdel af 1100-årene, *Schedula Diversarum Artium* forfattet af munken Theophilus fra det nordvestlige Tyskland.

Bogen er opdelt i ni kapitler efterfulgt af fem appendikser, der omfatter tekniske analyser, sammenligninger mellem forskellige kildegrupper og endelig fundlister for støbeforme af klæbersten, værkstedsspor og værktøj forbundet med metalbearbejdning i vikingetiden og de nærmeste århundreder. Bogen afsluttes af en ordliste med forklaringer af de tekniske udtryk samt et omfattende engelsk resumé og en liste over anvendt litteratur.

I de to indledende kapitler beskrives de metaller, håndværkerne havde til rådighed i vikingetiden, og behandlingen af ædelmetaller forud for fremstillingen af mønter, smykker eller andre brugsobjekter. Metallet jern er udeladt i gennemgangen, og det står klart, at bo-